

LENIN ALAKJA ÉS A FILM

A lapok hírül adták, hogy a Lenin-díj Bizottság ebben az esztendőben ezzel a legmagasabb szovjet tudományos és művészi elismeréssel, a Lenin-díjjal jutalmazta Maxim Maximovics Strauh-ot, a neves szovjet színművészt az »Elbeszélések Leninről« című filmben nyújtott kimagasló alakításáért. Talva a Karlovy Vary-i filmfesztiválon ugyancsak ő kapta meg a kimagasló színészi teljesítmények egyik díját — mint az indokolás megfogalmazta — »Lenin alakjának jellegzetes lenyűgöző és mély emberségű megszémmélyesítéséért«.

Hogy egy szovjet filmszínészt kiváló művészi teljesítményéért kiüntetnek — ez önmagában még nem emelné rendkívüli esemény rangjára a díjkiosztást. Strauh esetében azonban többről van szó, mint egy színészi feladat kiváló megoldásáról. Maxim Maximovics Strauh ugyanis egész életét annak a feladatnak szentelte, hogy századunk legnagyobb alakját, a világtörténelem hatalmas lángelméjét, Lenint megmintázza. Húsz év óta, amióta Kornejcsuk »Igazság« című darabjában először kísérletezett ezzel a feladattal, színészi pályafutásának állandóan visszatérő állomása, szinte azt mondhatnánk legfőbb tartalma, hogy filmen és színpadon életre keltse a szovjet állam megalakítóját, a világproletariátus vezérét, úgy, ahogy az a jobb életért küzdő dolgozó milliók lelkében és eszmevilágában él. Ez a feladat új típusú vállalkozás mind a film, mind általában a színjátszás történetében. A polgári széplelkek fanyalogva fogadták a szovjet filmművészet ilyen típusú vállalkozásait, de az a szeretet és az a lelkesedés, amellyel a tömegek fogadták a Lenin-filmeket, s köztük Strauh alakításait, mindennél ékeesszólóbban bizonyítja, hogy — Majakovszkij kifejezésével — a szó legigazabb értelmében társadalmi megrendelést elé-

gített ki a szovjet filmművészet, amikor Lenin hiteles és művészi megjelenítésére vállalkozott. A filmjátszás hagyományos esztétikája kevés útmutatást adhatott Strauhnak — és általában a szovjet filmművészeknek — e feladat megoldására, hiszen olyan alakot kellett életre kelteniök, aki nem egy író, vagy rendező fantáziájának születtje, hanem milliók által ismert történelmi személyiség. Egyénisége, tettei, művei milliók szeretetének megvilágításában kap újabb és újabb fényt esztendőről esztendőre. Testben és lélekben egyaránt hitelesnek kell megformálnia alakját, valahogy úgy, ahogy a nagy szobrászok mintázzák meg modeljeiket egyszerre fejezve ki a megmintázott objektív valóságát és mindazt a szubjektív érzést, amely őket — s rajtuk keresztül milliókat — fűzi az ábrázolt alakhoz. Kissé bátor szóképzéssel portré-színészetnek nevezhetnénk a művészi alkotás eme módszerét. Lenin művészi filmportréi Strauh és társai nyomán — mert az általa vágott csapáson mások is nekiindultak a feladat meghódítására — a szovjet filmművészet kimagasló alkotásainak adtak eszmei és művészi súlyt és erőt. Ezek a filmek alapvetően különböznek a személyi kultusz jegyében fogant egyes alkotásoktól, amelyek hőseiket emberfeletti erővel ruházták fel és ezzel mintegy bebalzsamozták, az élettől fosztották meg az ábrázolt alakot. Strauh Leninje eleven, küzdő, világot átforgató eszmékkel és mindennapi érzésekkel eltelt hős, akiben a munkásmozgalom géniusza egy az élet gondjaival küszködő, melegszívű, harcoss, megragadó lélekrajzával párosul. Ez a hagyomány az, amelyet — mint legújában Vlagyimir Csesznokovnak, az »Október napjaiban« főszereplőjének Lenin alakítása is bizonyítja — a szovjet filmművészet tovább szándékszik folytatni és amelynek megalapozá-

sáért — vagy abban való részvételeért — méltán illette a nagy kitüntetés a szovjet filmművészet e kiváló alkotóját.

*

Minden valamirevaló író, művész, rendező vagy színész idővel szert tesz bizonyosfajta egyéni „archivumra”, melyben alkotásainak, szerepeinek dokumentumait őrzi. Szergej Vasziljev, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 41. évfordulójára bemutatott új szovjet film, az „Október napjaiban” rendezője, joggal büszkélkedhet a maga „archivumával”. Hiszen az új világot teremtő,

mely megremegtette a világot” című ismert könyvét tanulmányozta.

Aztán megtörtént a találkozás: a két kutató összegezte anyagát, és közösen hozzáláttak a forgatókönyv megírásához. Nem volt könnyű dolguk, mivel a Forradalom teljes ábrázolására, mindenütt a *lényeg* megragadására törekedtek. Hiszen azokban a történelmi napokban egymást követték a legfeszültebb drámai helyzetek, események. Hosszasan el kellett időzniük olyan kérdéseknél, melyek a történést talán nem is érdeklik: Milyen nyakkendőt viselt Lenin? Kik fogadták Petrográd pályaudvarán, s hová ment aztán? Világosak voltak-e a Téli Pa-

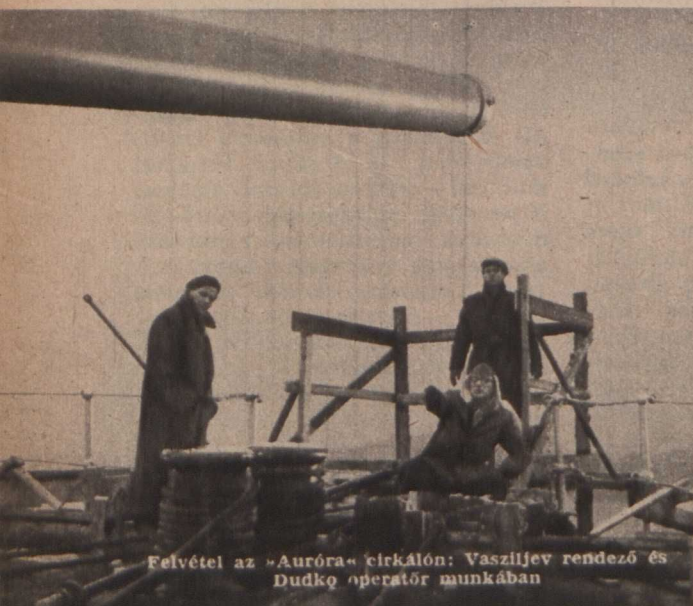
lota ablakai a támadás idején? Milyen volt a Szmolnij belső berendezése? És még sok száz „apróság”, amelynek pontos meghatározása nélkül a forgatókönyv fabatkát sem ér.

A munka természetesen igen lassan haladt. Néha hetekig kutatnak egy-egy korabeli jegyzőkönyv, hivatalos irat után. John Reed könyvén kívül — mely az »apróságok« felderítésében is igen hasznosnak bizonyult — Vasziljevék nemegyszer még az emigránsok emlékiratait is felhasználták.

A film rendezője és a dramaturg mellett Vlagyimir Csesztnokovot,

Lenin alakítóját illeti a legnagyobb elismerés. Csesztnokov sajátos helyzetbe került: miközben folytak a felvételek a stúdióban, esténként színpadon is életre keltette Lenin alakját egy hasonló témájú darabban.

A két párhuzamos feladat megoldása nagy erőpróbát jelentett az első jelentős filmszerepét játszó művésznek. A színházban egy-egy pontatlan gesztus, intonálás vagy mimika alig kelti fel a nézők figyel-

Felvétel az „Auróra” tirkálón: Vasziljev rendező és Dudko operatőr munkában

hatalmas történelmi fordulat filmrevítele rendkívül alapos előkészítő, kutatómunkát igényelt.

A dramaturggal, N. Ottynenel két oldalról közelítették meg az „Október napjai”-nak archivumait. A rendező a korabeli dokumentumok beható vizsgálata és nem utolsósorban egyéni élményei, visszaemlékezései révén ragadta meg a témát, a dramaturg pedig John Reed: „Tíz nap,

Megbeszélés a Szmolnijban. Lenin — B. Csesztnokov

mét, de a filmen semmi sem marad észrevétlenül. Vasziljev, a rendező, néha tízszer is megisméltetett egy hosszú jelenetet egyetlen szó miatt. És Csesztnokov kitűnően oldotta meg nehéz feladatát.

Az évforduló alkalmából bemutatott film osztatlan sikere azt bizonyítja, hogy az »Október napjaiban« méltó emléket állít a Forradalomnak.

RADVÁNYI ERVIN

Megbeszélés a Téli palota ostroma előtt. Alekszajev, Hovanov és Volkov